MUT'A

(süreli nikâh)

Kökü olan meta', uzun süreli nimet demektir. Bu kökten kelimeler, Kur'an'da, isim ve fiil halinde 70 yerde kullanılmıştır. Bizzat meta' kelimesi 24 kez geçer. Meta' ve müt'a, boşanan kadına, iddet beklediği süre içinde yararlanması için verilen paraya denmektedir. Müt'a nikâhı ise belli bir süre için belli bir para karşılığı kıyılan nikâhtır. Bu nikâhta, kadın, süre bittiğinde herhangi bir boşama/boşanma işlemine lüzum kalmadan boş olur. (Râgıb, *el-Müfredât,* m.t. ayn)

Aynı kökten gelen istimta', yararlanmak, bir işi yarar sağlamak amacıyla yapmak demektir. Kur'an bu kelimeyi hem müt'a nikâhını tanıtırken hem de zalimlerin birbirlerinden yararlanmak için işbirliği yaptıklarını anlatırken kullanmıştır. (İkinci anlamın ayrıntıları için bk. burada, Zulüm mad.)

Müt'a bir kök sözcüktür. Ehlisünnet fakîhlerinin bu sözcüğü 'mehir' anlamında kullanmaları, sözcüğün aslî anlamı değil, geleneksel yorumlarla oluşmuş anlamıdır. Kur'an bu sözcükten türeyen fiillerin tamamına yakınını mehir anlamına gelmeyecek yararlandırmalar için, daha doğrusu 'geçici yararlanmalar' karşılığı verilen bedel anlamında kullanmaktadır. Bazı ayetler görelim:

"Verdiklerimize karşı nankörlük etsinler ve birazcık nimetlensinler diye. Yakında bilecekler." (Ankebut, 66)

"Onları birazcık nimetlendiriyoruz. Sonunda hepsini şiddetli bir azaba süreceğiz." (Lukman, 24)

Karşı cinsler arası ilişkiler ve özellikle evlilik konusuna değinen ayetlerde bu müt'a kökünden fiillerin Arap gramerindeki 'tef îl' babından kullanıldığını görüyoruz. Şu ayette olduğu gibi:

"Kendilerine dokunmadan veya onlar için herhangi bir mehir belirlemeden kadınları boşamanızda sizin için bir günah yoktur. Ancak onları nimetlendirin. İmkânları geniş olan kendi gücünce yapar bunu, imkânları sınırlı olan da kendi gücünce yapar. Örfe uygun bir nimetlendirme. Güzel düşünüp güzel davrananlar üzerine bir borç." (Bakara, 236)

Bu ayette en dikkat çekici olan, mecburî mehrin (fariza) yanında (ve karşısında) ve ondan ayrı olarak verilecek mal veya paranın müt'a kökünden bir sözcükle ifade edilmesidir. Yani Kur'an, Ehlisünnet'in söylediğinin aksine, kadına müt'a türünden verileni, zorunlu mehri ifade eden kelimeden (ecr) başka bir kelimeyle ifade etmiştir. Bu da gösterir ki müt'a kökünden fiilerin mehir vermek anlamında alınması bizzat Kur'an'ın karşı çıktığı bir tavırdır.

Ahzâb suresi 49. ayette de aynı durum ve aynı kullanım söz konusudur. Ahzâb 28. ayette ise kendileriyle cinsel temas kurulmuş hanımların boşanması halinde bir nimetlendirmeden söz edilirken yine müt'a kökünden bir fiil kullanılmıştır. Demek oluyor ki cinsel ilişki kurulduktan sonra söz konusu olan ayrılmalarda kadın iki şekilde nimetlendirilecektir:

a) Mecburî mehir (fariza veya ücûr) yoluyla nimetlendirme,
b) Müt'a türü nimetlendirme.

Birinci nimetlendirme, zorunlu, kanunîdir. İkincisi ise kişinin gönlüne, cömertliğine, ayrılacağı insanla yaşadığı ilişkinin hatırasına uygun, isteğe bağlı bir ödemedir. Nisa suresi burada mehir anlamındaki 'ücret'e ek olarak 'nimetlendirme' tabirini kullanıyor. Yani mehir, miktarı kanunen zorunlu olarak belirlenmiş bir ödeme, ikincisi 'güzel düşünüp güzel davrananların örfe uygun olarak' yapacakları bir ödemedir. Tarafların 'geçici' kaydıyla kurdukları bir ilişkinin kadına ödenecek bedeli olan 'nimet'tir.

Müt'aya dayanak yapılabilecek temel ayet Nisa 24. ayettir:

"Koruma altındaki kadınlar/evli kadınlar da size haram kılınmıştır. Anlaşmalarınızın kazandırdıkları ise size helaldir. Bu, üzerinize Allah'ın yazdığıdır. Bunlar dışındakileri; iffetsizliğe kaçmayan, zina etmeyen insanlar olarak, mallarınızla yararlanmak suretiyle elde ediyorsanız bu da size helal kılınmıştır. Kendilerinden nimet-

lendiğiniz/müt'a yaptığınız kadınların ücretlerini onlara bir hak/vecibe olarak hemen verin! Kesinleşen anlaşmanın ardından, karşılıklı hoşnutluğa bağlı hallerde üzerinize günah yoktur. Allah, her şeyi bilir, tüm hikmetlerin sahibidir."

Bu ayetten şu hükümler açıkça çıkmaktadır: Evli kadınlar dışında helal olarak yararlanılacak kadınlar da vardır ve bunlar iki kategori oluşturmaktadır:

1. 'Anlaşmaların kazandırdığı' kadınlar, yani köleler (cariyeler),
2. Fuhuş ticaretinin kulvarına sapmadan mallarınızla yararlandığınız kadınlar ki bunlar müt'a yapılan kadınlardır.

Şia fıkhı ve özellikle bugünkü İran, olayı böyle anlamakta ve uygulamaktadır. Elbette ki, Şia çevrelerinde de muvakkat nikâh özendirilmez; tam aksine, bu tür nikâhtan kaçınmanın daha makbul olacağı ısrarla belirtilir. Ama hayat, insanı bu imkândan yararlanma zorunda bıraktığında bunun haram olmadığının bilinmesi istenir.

FIKIH TARİHİ AÇISINDAN MÜT'A

Müt'a, fıkıh bünyesinde tartışmalı bir konudur Ehlisünnet şemsiyesi altındaki tüm mezhepler böyle bir nikâhın Hz. Peygamber döneminde bir süre uygulandığını ve sonradan kaldırıldığını söyleyerek günümüzde bunun caiz olmadığını iddia ederken, Şia fıkhı bunun hâlâ geçerli olduğunu, Kur'an ve sünnetin buna imkân verdiğini savunmaktadır. Şunu da hemen ekleyelim: Ehlisünnet fıkhının en büyük ekolü sayılan Hanefilik'te, kurucu imam Ebu Hanîfe'nin sözünü ettiği ve geçerli saydığı 'fâsid nikâh', pratik bakımdan müt'a ile aynıdır. Fark sadece isimdedir; yapıda hiçbir ayrılık yoktur.

İmamı Âzam'ın sözünü ettiği ve geçerli saydığı nikâh-ı fâsid, evlenen taraflardan birinin geçici nikâha niyetlenmesi ama bunu içinde saklaması durumunda söz konusu olmaktadır. Büyük Imam'a göre, böyle bir nikâh geçerlidir; sadece mehir açısından bazı farklar taşır. Bunlar ise aktin geçerliliğine zarar vermez.

Demek oluyor ki, klasik fıkıh bünyesinde kalarak konuştuğumuzda, Ehlisünnet çevrelerindeki bir insan, eğer geçici bir nikâh

yapmak istiyorsa bunu içinde saklı tutarak normal bir nikâh akdi yapabilecek ve beklediği süre geldiğinde "Ben boşanıyorum" diyerek işin içinden sıyrılıp çıkabilecektir. Sonuç, en azından taraflardan biri için muvakkat nikâhla aynıdır. Durum bu olunca, fıkıhtaki adı müt'a veya muvakkat nikâh olan süreli nikâhın haram olduğunu söylemek isabetli görülmez. Söylenecek olan şudur:

Kur'an'ın ifadeleri müt'ayı onaylayıcı niteliktedir. Peygamberimiz döneminde böyle bir uygulamanın olduğunda ise hiçbir mezhebin kuşkusu yoktur. Tartışma, bu uygulamanın sonradan kalkıp kalkmadığı noktasındadır. Yani müt'a bahsindeki tartışma müt'anın tarihsel olup olmadığıyla ilgilidir, varlık ve yokluğuyla değil...

Müt'a uygulamasının kaldırıldığını söyleyen Ehlisünnet fakîhlerinin bu kaldırmanın Hz. Peygamber'in değil de ikinci halife Ömer'in bir icraatı olduğunu söylediklerini de unutmayalım. Yani müt'a, Hz. Peygamber ve Hz. Ebu Bekir devirlerinde uygulanmış ama ikinci halife Hz. Ömer tarafından kaldırılmıştır.

İmdi, bu kaldırma işinin Hz. Peygamber'in icraatı olmaması son derece önemlidir. Bir Müslüman, pekâla şunu diyebilir: Halife Ömer, Peygamberimizin bir uygulamasını kendi iradesiyle kaldırma yetkisini nereden alıyor? Alıyorsa biz buna uymak zorunda mıyız? Nitekim bu, daha o dönemde söylenmiş ve sahabenin hocası sayılan müfessir İbn Abbas (ölm. 68/687) müt'ayı kaldıran ikinci halife Hz. Ömer'i 'Muhammed ümmetini zinaya itmek'le suçlamıştır.

Şimdi biz, bu tarihsel tartışmaları burada bırakarak müt'a meselesine Şia fıkhındaki uygulama açısından bir göz atalım:

GÜNÜMÜZ İRAN'INDA DURUM

Günümüz İran'ında müt'a, yok denecek kadar azalmıştır. Ama imkân olarak kullanıma daima açıktır.

Müt'a, bir zina veya parayla ilişki değildir. "Eğlen, ayrıl git!" türü bir ilişki değildir. Süreli olmanın ötesinde normal bir nikâhtan fazla bir farkı yoktur. Düzenlemenin ayrıntılarını görelim:

1. Muvakkat nikâhtan doğan çocuk aynen daimî nikâhtan doğan çocuk gibi sahih neseplidir; ancak mirasta pay sahibi olması özel anlaşmaya bağlıdır.

2. Muvakkat nikâhta da tıpkı daimî nikâh gibi, mehir belirlenebilir.

3. Muvakkat nikâhta, ayrılan kadına nafaka verileceği, geçici nikâh mukavelesine şart olarak konabilir.

4. Muvakkat nikâhtan sonraki ayrılmada da, tıpkı daimî nikâh gibi, iddet beklenir.

Yani müt'a, öyle sanıldığı ve mezhep taassubuyla iftira dolu propagandalara âlet edildiği gibi, bir tür zina veya metres kurumu değil, evliliğin özel bir uygulamasıdır.

Müt'a, kadının sefalete düşmesini önleyen tedbirlerinden biridir.

Şia fakîhleri, Şiî hukukçu ve sosyologlar bu nikâhı özellikle dul ve kimsesiz kadınların korunmasında bir yardım kurumu gibi tanıtmakta, normal şartlarda ise gençlerin bu tür evlilikleri değil, süresiz nikâha dayalı evlilikleri yeğlemelerini önermekte ve özendirmektedirler.

Ülkemizde 'imam nikâhı' veya 'dinî nikâh' adıyla gerçekleştirilen beraberliklerin ancak müt'a ölçüleri içinde geçerli olabileceğini düşünüyorum. Çünkü bu dinsel nikâhlarda tescil imkânı olmadığı için Ehlisünnet anlayışının aradığı aleniyet gerçekleşmemektedir. Tek yol, müt'a imkânlarını işletmektir.

Kur'an'ın bu imkânlarını insafsızca ve hakaret dolu ifadelerle eleştirenlerin önce şuna cevap vermelerini isteriz:

Siz birden fazla kadınla beraber olmaya mı karşısınız, yoksa kurduğunuz beraberliklerden doğacak sorumlulukların altına girmeye mi? Kur'an şunu söylemektedir:

Ya hayatım bir tek kadınla geçir, yahut da beraber olduğun ikinci, üçüncü kadınların ve senin temasından doğacak çocukların tüm haklarını, geçimlerini, sağlıklarını korumayı üstlen!..

İnsanlığın er ya da geç, Kur'an'ın önerdiği bu yola girmek zorunda kalacağını düşünmekteyiz.